

Dialogická podstata etickej výchovy. Cesta k formovaniu prosociálnej osobnosti

M E T O D I C K Ý L I S T

List bol vytvorený ako inšpirácia pre učiteľov etickej výchovy v nadväznosti na odborný seminár spojený s workshopom „DIALOGICKÁ PODSTATA ETICKEJ VÝCHOVY – ROZVÍJANIE TVORIVÉHO A KRITICKÉHO MYSLENIA (cesta k formovaniu prosociálnej osobnosti)“, ktorý sa uskutočnil 24.10.2019 v Študentskom domove UKF Nitra.

NÁZOV METODICKÉHO LISTU

Komunikačné zručnosti a morálne hodnoty

MENO A PRIEZVISKO AUTORA

doc. Mgr. Ján Kaliský, PhD.

VYUČOVACÍ PREDMET/VZDELÁVACIA OBLASŤ

Etická výchova / Človek a hodnoty

ROČNÍK

1-2. ročník SŠ

HODINOVÁ DOTÁCIA

Jedna vyučovacia hodina (45 minút)

EDUKAČNÝ CIEĽ

Žiaci dokážu:

- Artikulovať a vysvetliť vlastné stanovisko,
- diskutovať o silných a slabých stránkach vlastného názoru ale aj stanoviska iných,
- určiť kritériá nemorálneho činu.

VÝCHOVNÝ CIEĽ

- preukázať pochopenie pre názory druhých ľudí,
- identifikovať rôznosť životných situácií a uhlov pohľadov pri zdôvodňovaní hodnotového stanoviska,
- podporovať spoločné/skupinové hľadanie zmysluplných kritérií pre hodnotenie morálnosti konania.

Zapracovanie v ŠVP:

Ročník: 1. ročník, (alebo 2. roč.), stredná škola

Tematický celok: *Komunikácia (alebo téma Filozofické zovšeobecnenie dosiaľ osvojených etických zásad, kde sa tematizujú hodnoty a mravné a právne normy, svedomie)*

Výkonový štandard:

- ✓ uplatniť zásady komunikácie v skupinovej diskusii,
- ✓ využívať komunikačné zručnosti pri riešení zložitých hodnotových situácií,
- ✓ prejaviť pochopenie voči názorom spolužiakom,
- ✓ uplatniť zásady asertívneho správania,
- ✓ zhodnotiť prosociálne prejavy v rôznych názoroch,
- ✓ (uviesť príklady mravných hodnôt,
- ✓ rozlíšiť mravné a právne normy,
- ✓ vysvetliť význam svedomia v rozhodovaní,
- ✓ uviesť príklady pozitívnych vzorov v súčasnom živote,
- ✓ pomenovať vlastné ambície).

Obsahový štandard:

- ✓ verbálna a neverbálna komunikácia v bežných a záťažových situáciách
- ✓ komunikačné zručnosti
- ✓ komunikácia citov
- ✓ empatia
- ✓ asertivita
- ✓ prosociálnosť

METODOLÓGIA

Téma: Stratégia vyjasňovania hodnôt

Metódy: diskusia

Pomôcky: flipcharty, fixy, pracovný list pre každého žiaka

Postup

1. Kognitívna a emocionálna senzibilizácia

Učiteľ pozve dvoch dobrovoľníkov pred lavice a postaví ich proti sebe chrbtom vo vzdialenosti 4 metre. Medzi nimi je katedra/stôl, na ktorú učiteľ postaví loptu, ktorá má jednu stranu bielu, druhú stranu čiernu. Vyzve dvoch dobrovoľníkov, aby sa na mieste otočili a povedali akú farbu má lopta. Keďže každý z nich vidí iba jednu stranu, ich odpovede sú opačné: „Lopta je čierna.“, „Lopta je biela“ Obaja žasnú, že si odporujú. Učiteľ ich vyzve, aby si vymenili miesta bez toho, aby sa pozerali na loptu pri obchádzaní katedry. Opäť sa ich opýta na to isté: „Akú farbu má lopta?“ Žiaci pochopili.

Žiaci si sadnú, učiteľ krátko zhrnie (nedrží prednášku), že hoci sa pozeráme na rovnaký predmet, nevidíme ho rovnako. Ak si miesta vymeníme, môžeme pochopiť druhého. V nasledovnej diskusii sa nezabudnite v duchu pýtať, prečo vidím/chápem situáciu odlišne ako spoludiskutujúci. (O túto reflexiu môže požiadať učiteľ aj žiakov, avšak vhodné sú priame a presne ciele otázky, aby sa fáza neúmerne nepredĺžila na úkor jadrovej aktivity. Napríklad: Prečo dobrovoľníci hneď nepoznali celú pravdu o farbe lopty? Prečo pomohlo, že si vymenili miesta? Spoznali by pravdu o farbe, ak by si miesta nevymenili, ale so vzájomnou dôverou by spolupracovali?)

2. Hodnotová reflexia

Každý žiak dostane pracovný list. Je na ňom toto:

Zoradte situácie podľa morálnej akceptácie od 1 do 14. Jednotku nech má situácia ešte ako-tak morálne akceptovateľná, štrnástku nech má situácia morálne neakceptovateľná.

Situácia	Moje poradie	Skupinové poradie
1. (Chlapecká výpomoc) Igor je boxerista. Kamarát ho požiadal o fyzickú pomoc, lebo chce dať boľavú príučku jednému chlapíkovi, ktorý mu zvedol priateľku. Igor mu prisľúbil, že si soka vystriehnu zajtra, keď sa bude vracat' z rande a trochu ho zmaľujú.		
2. (Výchova syna) Otec mal trochu vypité, keď prišiel domov. Akonáhle sa dozvedel, že syn doniesol zo školy		

<p>päťku z diktátu, vzal remeň a zbil ho ním silno po zadku. Kázal mu, že sa musí učiť, aby sa niečo z neho stalo, lebo ak nie, tak mu remeň znova ukáže.</p> <p>3. (Stromy) Rodina sa presťahovala z mesta na dedinu, kde si postavili dom s garážou. Aby to mohli urobiť, na pozemku vyrúbali 14 stromov.</p> <p>4. (Pes) Muž má veľa práce okolo domu, ale aj v práci. Má psa, ktorý býva na dvore a celé dni je uviazaný na trojmetrovej reťazi o budú. Na prechádzky s ním nechodí.</p> <p>5. (Aprílový žart) Malý chlapec sa snaží nahnevať nevrľú susedku. Naplní fľašu močom a otvorenú ju oprie o susedine dvere. Potom zazvoní a utečie. Keď suseda otvorí dvere, moč sa rozleje po veľkom koberci.</p> <p>6. (Nevrlá susedka) Nevrlá susedka sa snaží naštváť vtipálka. Pripravila si jablko s klinčekom vo vnútri a chystá sa ho dať chlapcovi, ktorý jej zničil koberec.</p> <p>7. (Minisukňa) Zástupca riaditeľa na druhom stupni základnej školy je veľmi prísny v otázke obliekania. Každé dievča, ktoré príde do školy v minisukni, si pred ním musí kľaknúť. Ak sa sukňa nedotýka zeme, musí sa ísť domov prezliecť do prijateľnejšieho odevu.</p> <p>8. (Zastrašovanie) Žiak druhého stupňa základnej školy ohrozuje nožom mladších žiakov a núti ich, aby mu platili peniaze za to, že ich ochraňuje.</p> <p>9. (Odpisovanie) Marek na písomke tajne odpisuje od spolužiaka, aby si zabezpečil lepšiu známku z testu.</p> <p>10.(Našepkanie) Júlia v prvej lavici našepkáva učivo svojmu najlepšiemu kamarátovi Martinovi tak, aby to učiteľka nespozorovala. Vďaka nej Martin úspešne zvládne ústne skúšanie.</p> <p>11.(Policajt) Pekná šoférka auta presvedčila dopravného policajta, aby jej nedal pokutu za prekročenie rýchlosti v obytnej štvrti. Išla osemdesiatkou.</p> <p>12.(Lyžiar) Martin je odvážny lyžiar. Jeho vyššia váha mu umožňuje dosahovať vysoké rýchlosti. Práve sa rozhodol, že dnes bude nacvičovať zjazd počas verejného lyžovania. Na svahu sú aj deti a začiatočníci.</p> <p>13.(Vegetarián) Zuzku kamarátka pozvala na nedeľnú</p>		
--	--	--

<p>rodinnú oslavu narodenín. Zabudla, že Zuzka je už rok vegetariánkou. Zuzka odmietla jesť ponúknuté mäsité občerstvenie. Kamarátku to mrzí.</p>		
<p>14.(Nálezca) V školskom areáli na veľkej prestávke na dvore Juraj spozoroval spolužiaka, ktorý si z vrecka vytiahol vreckovku, no súčasne mu nedopatrením z vrecka vypadla aj päťeurovka bez toho, aby si to všimol. Akonáhle spolužiak po chvíľke odišiel, Juraj išiel vziať spadnutú päťeurovku a nechal si ju.</p>		

Žiaci, každý individuálne, si spravia prvé, rýchle, intuitívne poradie situácií podľa ich morálnej akceptácie. Svoje poradie si zapíšu do 2. stĺpca na pracovnom liste.

3. Nácvik a hodnotová reflexia

Učiteľ rozpočíta žiakov do skupín po piatich a každá skupina dostane list flipchartu a vytvorí diskusný krúžok s cieľom zostaviť spoločné poradie situácií. Mal by s ním každý v skupine súhlasiť; ak nie, argumentuje sa dovtedy pokým slabší argument neustúpi. Súčasne premýšľajú aj použité kritériá, ktoré ich viedli k finálnemu poradiu, aj tie si poznačia na flipchart.

Modifikácie a metodické usmernenie:

- Ak je dostatok času tak v následnom kroku sa skupiny môžu spojiť do jedného veľkého diskusného kruhu a pracovať na spoločnom poradí. Vedľa seba položia všetky flipcharty (podľa počtu skupín) a zistia, v ktorých miestach sa rozchádzajú. Nezabúdajú zdôrazňovať kritériá rozhodovania.
- Ak je menej žiakov v triede, po individuálnych rozhodnutiach vznikne jedna celotriedna skupina, v ktorej sa v argumentačnej diskusii tvorí spoločné poradie (teda vynechá sa medzikrok päťčlenných skupín).
- Veľkosť skupín má svoj význam. Ak sú veľmi malé, je obmedzené názorové spektrum, krátka diskusia a nazeranie na problém môže byť úzky a plytký. Poradie je spravené rýchlo.
- Pomáha tiež pracovný list rozstrihať a pripraviť ako sadu lístkov a sadu čísiel. Žiaci si ich fyzicky zoradia pred sebou do správneho poradia, je to prehľadnejšie.
- Pre skupinovú diskusiu treba zdôrazniť, že s výsledným poradím by mal každý súhlasiť na základe rozumných argumentov. Ak to tak nie je, treba hľadať ďalšie príklady a protipríklady, argumenty a protiargumenty, ktoré vedú k dôslednejšiemu vyjasneniu detailov a špecifik a k logickému záveru.
- Ak sú v ponúkanej situácii viaceré postavy a žiaci nevedia, ktorej konanie majú hodnotiť, nechajte rozhodnutie na ich diskusiu. Nerozhodujte to za nich. Môžu pripraviť aj viacero alternatív.

- Aktivita je cieľovo dvojhlavá. Jednak trénuje nenásilnú a asertívnu komunikáciu, jednak zvažuje a triedi morálne hodnoty a princípy, ktoré sa stávajú kritériom rozhodovania. Avšak komunikácia je len prostriedkom. V konečnom dôsledku ide o pochopenie významu morálnych kritérií a o ich opodstatnenosť. V podstate ide o nácvik hodnotovej reflexie.
- Aktivita je časovo náročná, v úvode sa nesmie plytvať časom (senzibilizácia má 2 minúty).
- Aktivita sa dá rozdeliť na dve rovnaké časti. 14-členný súbor situácií sa rozdelí na dva 7-členné a riešia sa oddelene na dvoch hodinách.
- Na aktivitu môže nasledovať úloha aktívnej tvorby ďalších situácií, v ktorých dochádza k porušeniu morálnej normy (tematizuje sa morálny konflikt) alebo jej porušeniu z vážnych morálnych dôvodov (tematizuje sa situácia morálnej dilemy).

a) Reflexia aktivity/procesu

Podnety na reflexiu:

- Darilo sa pokojná a efektívna komunikácia vo vašej skupine?*
- Ako sa ti darilo vyjadriť, čo si vyjadriť chcel/a?*
- Prekvapilo ťa, že vzniklo rôzne poradie situácií medzi skupinami?*
- Pocíťoval/a si nepohodu, ak si mal/a vysvetľovať vlastné stanovisko?*
- Ocitol/tla si sa so svojim názorom v menšinovom tábore? Aké to bolo?*
- Darilo sa ti taktne vyjadriť, že tvoj názor je správnejší?*
- Darilo sa ti chápať, čo vedie spolužiakov k ich stanovisku?*
- Vadilo ti, že nemáš na vysvetľovanie viacej času? Darilo sa ti neskákať do reči?*
- Požiadal/a si o širšie vysvetlenie, ak si nejakému názoru nerozumel/a?*
- Stalo sa ti, že správnou argumentáciou bol zamietnutý tvoj názor?*
- Koľkokrát si zmenil/a alebo upravil/a svoj názor vplyvom počúvania diskusie? A ktorým smerom?*
- Dalo sa ti oddeliť city od racionálnej stránky problematiky?*

b) Reflexia morálnych hodnôt:

- Bolo názorové spektrum veľmi široké vo vašej skupine?*
- V ktorých situáciách sa stalo, že sa ocitli názory v skupine ďaleko od seba?*
- Ktoré kritériá a morálne hodnoty či princípy vám pomohli pre správne určenie poradia?*
- Úvodná evokácia (s loptou) ukázala, že lopta nie je ani biela ani čierna, je obojaká. Bolo to možné len po zmene strán, alebo za pomoci dôvery a spolupráce. Prejavilo sa niečo podobné aj vo vašej diskusii, že ste našli tretiu (správnejšiu) cestu?*
- Existuje „správne“ poradie riešených situácií? Od čoho závisí?*

- r) *Existuje „správnejšie“ poradie? Čo treba rešpektovať?*
- s) *Morálne hodnoty treba rešpektovať za každých okolností?*
- t) *Aký je rozdiel medzi morálnymi hodnotami a morálnymi princípmi?*
- u) *Čo urobiť ak voči sebe stoja dve hodnoty a nedajú sa obe realizovať?*
- v) *Aký význam majú city v hodnotovej racionálnej argumentácii?*

4. Zovšeobecnenie a transfer

Žiaci si domácu úlohu poznačia do zošita.

Zadanie 1: Nechaj doma rodičov (každého samostatne na osobitný papier) vyplniť tento pracovný list so 14 situáciami. Aké majú poradie? Zhodujú sa navzájom (mama s otcom)? Zhodujú sa voči tvojmu poradiu a voči poradiu, ku ktorému ste došli v triede? V ktorých bodoch sa odlišujú od tvojho a prečo? Čím argumentujú? Presvedčila ťa ich argumentácia?

Zadanie 2: Do zoznamu situácií dopíš ďalších 6, no úplne odlišných na základe tvojej skúsenosti.

Zadanie 3: Následne sa opýtaj rodičov, či ich napadnú ďalšie 3 (odlišné) situácie z ich života /sveta /skúsenosti.